

GAZDASÁGI REFORMOK ROMÁNIÁBAN

EURÓPA GAZDASÁGI ÉLETÉNEK mai áthangolása főleg azokban az országokban idézett fel látható változásokat, amelyek még néhány év előtt az angol-francia gazdasági érdekeltségek köreihez tartoztak és most a kényszerítő tények súlya alatt a tengelyállamok gazdaságpolitikai rendszerét fogadták el. Jellemző tüneteket figyelhetünk meg ide vonatkozólag a szomszédos Románia gazdasági életében is, hiszen Románia a keleteurópai agrárállamok között serényen iparkodik felszámolni régebbi angolszász üzleti összeköttetéseit és igyekszik a Tengely-Európa gazdasági rendszeréhez hozzásimulni. A változás egy gazdaságilag annyira egyenetlen és fejlődésben oly természetellenes utakat követő országban, mint Románia, élesen aláhúzható. Ez az átalakulás felszínre hozott sok olyan jellemző problémát, melyek Románia gazdasági szerkezetét új vonásokkal világítják meg, az utolsó két évtized gazdasági fejlődéséről bebizonyították, hogy nyilvánvaló zsákutcába vezetett, ellentétben állott a román nép nagy többségének gazdasági érdekeivel, a román parasztság nagymérvű háttérbe szorítását és kizsákmányolását eredményezte. Az elmúlt két évtized elhibázott gazdaságpolitikája okozta, hogy Románia agrárnépessége a keleteurópai országok között a legelmaradottabb életszínvonalon élt, holott Romániát természeti kincsei és földje termékenysége Kelet-Európa laggazdagabb országává tehetnék volna.

Románia Trianon utáni külpolitikája meghatározta gazdaságpolitikáját is. A világháborús győztes hatalmak a kisantantbeli bekerítő szerep mellett gazdasági feladatot is szántak Romániának, mesterségesen elszigetelték gazdaságilag természetes kiegészítő részeitől és arra kényszerítették, hogy beleilleszkedjék a Nyugat gazdasági érdekközösségébe. Nem számoltak azonban Románia gazdasági képességeivel. Románia gazdasági szerkezete ugyanis a világháború végéig teljesen agrárjellegű volt. Az átcsatolt területekkel, különösen az erdélyi iparvidékkel kapott csak fejlett gyáripárt. De a területi átcsatolások sem változtattak az

ország agrárjellegén. Az 1940. évi délkeleturópai területrendezések után is agrárjellegű ország maradt Románia; lakosságának majdnem 80 százaléka foglalkozik földműveléssel. Az utolsó évtizedben kivételnek legfőbb cikkei a kőolaj, gabonafélék, fűrészelt és tűzifa, élőállatok, a bevételiek pedig túlnyomóan ipari termékek voltak. Sem Anglia, sem Franciaország nem tudtak természetes szükségleteikkel beleilleszkedni ebbe a gazdasági csereforgalomba. Franciaország nagy mennyiségben csak nyers kőolajat vett át Romániától, ezért a romániai olajfeldolgozó ipart nem foglalkoztatta, mert a nyersolajat hazai finomítótelepein dolgozta fel. Franciaország maga is félig mezőgazdasági jellegű ország lévén, nem volt ráutalva Románia mezőgazdasági termelvényeire, Angliának pedig a romániai gabona minősége ellen volt jogos kifogása és ezért a román gabonát a kisebb igényű, Romániához közelebb fekvő, érékköréhez tartozó piacokon, Egyiptomban, Palesztinában igyekezett elhelyezni. A nagy távolság és a szállítási költségek magassága miatt Anglia nem tudott mit kezdeni a romániai élőállattal és erdőipari termékekkel sem. Kőolaj szükségletét más forrásokból előnyösebben szerzhette be s ezért a kőolajkivitelben is csak vonatottan vett részt. A kisantant-államok pedig gazdaságilag nem tudták kiegészíteni egymást, minden erőfeszítés kudarcot vallott, hogy egymás között nagyarányú gazdasági csereforgalom alakuljon ki.

A mezőgazdasági jellegű és népességének zöménél alacsony élet-színvonalon élő Románia politikai szövetségeseinek ipari kivételének felvételére is alkalmatlannak bizonyult, ezért Anglia és Franciaország főleg tőkeexportjukkal árasztották el, politikai hitelekkel táplálták, hogy politikai befolyásukat erősítsék. Anglia és Franciaország valószínűleg tömték Romániát politikai hitelekkel. Míg az iparban elhelyezett tőke 1919-ben csak 734 millió lei volt, addig 1938-ban már 50 milliárd leire emelkedett és amíg a világháború előtt, 1916-ban a román népességet fejenként csak 341.6 lei külföldi adósság terhelte, ez a fejenkénti adósság teher már 1927-ben felemelkedett 7355 leire. A külföldi hitelek túlnyomó részben az iparban helyezkedtek el és minden állami irányítás nélkül olyan iparágakat növeltek nagyra, amelyeknél a tőke jövedelmezősége jó kilátásokkal bíztatott. A mindennapi szükségleteket kielégítő iparágak mellett igen sok „üvegházi“ iparágat honosítottak meg, lehetőleg olyan iparokat, amelyeknek nyersanyagát angol vagy francia külföldi forrásokból lehetett megszerezni, hogy a gazdasági függőséget ezzel is növeljék. Csak példaként lehet felsorolni a romániai gumiiparvállalatokat, amelyek nyersanyagát kizárólag külföldről lehetett behozni, a különböző textilipari gyárakat, amik szinte teljesen külföldi nyersanyag ellátására voltak utalva és mint legjellemzőbbet, a romániai optikai-műszergyárat, aminek üzeméhez szükséges optikai lencsákat is külföldről kellett behozni. Ugyanakkor, amidőn a mezőgazdasági árak a mélypontra zuhantak és a román agrárnépesség a mindennapi megélhetés gondjaival küzdött, ezek az üvegházi iparok a magas vámfalak jóvoltából csodálatos konjunktúrát élveztek. A nehézipar mérlegei még mindig 25—30 százalékos nyereséget mutattak ki. Az agrár-olló ennek következtében elviselhetetlenül széjjelnyilott, a textíliák, bőripari cikkek, fémipari termékek árai az 1913. évi árakhoz viszonyítva majdnem 100 százalékkal megnövekedtek, ugyanakkor az agrártermékek árai a harmincas évek válságai nyomán mélypontra zuhantak.

Az angolszász és francia tőkeérdekeltségek gazdasági felfogásúkhöz híven Romániában csak azokat a tőkeelhelyezési és termelési adottságokat használták ki, ahol különösen magas jövedelmezőséget remélhettek, gazdasági csereforgalmukat pedig csak addig a színvonalig növelték, amíg a román kivitel segítségével beruházott tőkéik hozadékát az országból kivihették. Jellemzően gyarmati gazdálkodást űztek tehát, a román föld legkönnyebben kitermelhető értékeit szállították ki és tőkéik magas gyümölcsözését ezzel biztosították. Így nem állott érdekében a román nemzeti termelés, különösen az agrártermelés színvonalát lényegesen felemelni, mert ebben az esetben nem lehetett volna a román kiviteli feleslegeket elhelyezni és a gazdasági krízis felvetette volna a külföldi gazdasági kapcsolatok revíziójának szükségességét.

Az utolsó két évtizedben ezek szerint Románia gazdasági politikája téves mederbe terelődött, eltért fejlődésének természetes irányvonalától, meglazította azokat a kötelékeket, amik földrajzilag közelfekvő, gazdaságilag

egymást kölcsönösen kiegészítő piacokhoz fűzték, s így az ország agrárhelyzetétől, belső fejlődéstörvényétől eltérő fejlődésformát vett fel. Ezt az irányzatot egyszerűen megváltoztatta az 1939 szeptemberében megindult háború. Románia a lengyel segítségkérés után formális semlegességi nyilatkozatot tett és semleges helyzetéből eredően fokozatosan kényszerült háttérbe szorítani az angol-francia tőkeérdekeltségek irányító szerepét. Ez az irányváltás nemcsak az angolszász-francia gazdasági befolyás végét jelentette, hanem gazdaságilag visszahelyezte Romániát a délkelet európai térbe, a kölcsönös együttműködés egyik tényezőjévé tette és termelésének jelentős felfokozására ösztönözte. A német-román gazdasági megállapodások lényege ebben a mondatban foglalható össze: Németország tőke- és gépi beruházásokkal siet a román gazdasági élet segítségére, hogy a román termelés minőségét és mennyiségét felfokozza, Románia pedig az így elért termelési többletet Németország rendelkezésére bocsátja. Miután Románia gazdasági szerkezetét és lakosságának foglalkozását tekintve agrárállam, a német-román megállapodások főleg az agrártermelés korszerűsítését és az „üvegházi“ iparágak lebontását kívánták meg. A fejlődésében mesterségesen korlátozott román mezőgazdálkodás korszerűsítése jelentékeny feladatot hárít az új gazdaságpolitikára. A román terméseredmények átlaga a német terméseredményekhez viszonyítva túlzottan alacsony. Az 1937. évi német és román átlagos hektárhozamok mázsánkénti összehasonlítása az alábbi képet mutatja:

	Búza	Rozs	Burgonya	Cukorrépa
Németország	21.7	16.3	188.4	336.9
Románia	10.6	10.3	89.2	168.2

Ezek a számok az egész ország területére átszámított átlagos terméshozamot tüntetik fel, az egyes román tájegységek között még jelentékenyebb eltérések vannak. A kimutatásban nem közölt termények közül a tengeri termés aránya valamivel gyengébb, az olajosmagvak és ipari növények hozama pedig kedvezőbb. Az átlagszámokat véve tekintetbe megállapítható, hogy a német mezőgazdaság majdnem minden terménynél hektáronként még egyszer annyit termel, mint a román mezőgazdaság. Az 1937. évi nemzetközi táblázat azonban kedvező gazdasági évre vonatkozik. Az 1930—1939 években a román átlagtermés hektáronként búzában 9.9 mázsa és tengeriben 107 mázsa volt. A termésátlagok emelkedésének megvilágítására igen jellemzőnek tartjuk megemlíteni, hogy az 1862—1871. években az átlagos terméshozam hektáronként búzában 8 mázsa, tengeriben 9.9 mázsa volt, vagyis 70 év alatt a hozam átlagos emelkedése hektáronként csak egy mázsát, tett ki. Viszont ha a német terméshozamot vennénk számítási alapul, csak a két román gazdasági főterménynél, a búzánál és a tengerinél 10 millió tonna emelkedést lehetne elérni.

A német-román gazdasági megállapodások életbeléptetése óta német gazdasági szakértők ismételten megvizsgálták a román mezőgazdaság helyzetét és megállapították azokat az akadályokat, amik a termésátlag-emelések útjába torlódtak és meghatározták azokat az eszközöket, amelyek segítségével a román agrárhelyzetet mai elmaradt állapotából fel lehetne emelni. A román agrárhelyzet elmaradottsága a szakértők szerint több tényezőre vezethető vissza. Legelső helyen áll ezek között a parasztbirtokok rendkívüli elaprózódása, a román agrárreform legnagyobb tévedése: a nem gazdaságos birtoknagyság meghatározása, ami szinte kijárja a modern gazdasági technika bevezetését, a gépek alkalmazását. Ezután következik a román mezőgazdaság szinte teljes szervezetlensége, a magasabb irányítás teljes hiánya. Végül és

nem utolsó sorban a román parasztság mezőgazdasági tudásának csekélysége és az elmaradt agrárviszonyok között munkaerejének csupán egyharmad részben való kihasználása.

A német szakértők állásfoglalása eldöntötte a román földreform körül mintegy két évtizede dúló elméleti vitát. Már a román agrárpolitikuskok is kénytelenek voltak szinte egybehangozóan megállapítani, hogy az agrárreform befejezése óta a román mezőgazdaság termés-átlaga szinte katasztrofálisan lecsökkent. Nem következett be a huszas években szinte untig hangoztatott jelszó, hogy a román kisparaszt szorgalma és önállóságtól fűtött lelkesedése pótolni fogja a nagybirtok technikai berendezéseit és kiküszöböli a birtokelaprózódással járó termelési hátrányokat. Romantikus képzelődésnek bizonyult, hogy elegendő az elmaradt parasztságot hozzájuttatni a föld tulajdonához és máris túl fogja szárnyalni az okszerűen gazdálkodó nagybirtokost, hatalmas eredményeket fog felmutatni a termésátlagok megjavításában és virágzóvá teszi a román mezőgazdálkodást. Ennek pontosan az ellenkezője történt. Az agrárreform lebonyolítása után a termésátlagok átlagosan hektáronként egy mázsával csökkentek. A román paraszt az agrárreformnak főleg azt az előnyét tapasztalta, hogy kiszabadult a kizsákmányoló bojáruralom alól, nem kellett többé tizedet fizetnie, tehát pontosan annyival kevesebbet termelt, mint amit azelőtt tizedben fizetett. Életszínvonalát azonban semmivel sem emelte, termelési módszerét nem javította meg. Az eredmény végül is az lett, hogy a harmincas években a területileg megnövekedett Románia csak a miét szállította ki külföldre annak a mennyiségnek, amit a régi Románia az 1910-es években búzából exportált. Ezek a letagadhatatlan tények a román agrárpolitikuskok megnyilatkozásaiban ellentétes visszhangot keltettek. Két irányzat állott egymással szemben. Az egyik az agrárreform eredményeinek megítélésénél kizárólag szociális szempontokat vett figyelembe, álláspontját legfeljebb nacionalista érvekkel támasztotta alá és azt hirdette, hogy ha a túlzott birtokelaprózódás nem gazdaságos is, ha a paraszti földművelés mai állapota lényeges terméscsökkenést és súlyos gazdasági zavarokat okoz is, a földbirtokarányon mégsem szabad változtatni, mert a földtulajdon adja a paraszti felemelkedés és polgárosultság kizárólagos alapját, ez biztosítja a románság többségének nemzeti jövődjét és ez adja meg mindennapos táplálkozásának lehetőségét. Ez az irányzat a nemzeti és szociális szempontokat előnyben részesítette a gazdaságiakkal szemben és a jövő fejlődését a paraszti kultúra fokozatos emelésével, a paraszti szervezkedés fejlesztésével és a földművelési módok modernizálásával kívánta biztosítani. A vele szemben álló irányzatot reakciónak, burkoltan nagybirtokvédőnek és nemzetietlennek hirdette. A másik irányzat rideg gazdasági szempontból vizsgálta az agrárhelyzetet, pontosan mérlegelve a nagy- és kisbirtok terméshozama közötti jelentékeny különbséget, a katasztrofális termésátlagsüllyedést a nagy- és középbirtok túlzott feldarabolásával magyarázta, nemzeti szerencsétlenségnek bélyegezve azt a tényt, hogy a törpe- és kisüzemek a román mezőgazdaságban aránytalanul nagy helyet foglalnak el, hogy a 0—10 hektár között lévő kisüzemek aránya egészségtelen, mivel az összes mezőgazdasági üzemek 92 százaléka idesorozandó. Ezek az apró üzemek képtelenek az intenzív termelésre. A román parasztság csak évtizedek múlva emelhető az északi és nyugati államok parasztságának kulturális színvonalára. Emelkedésének egyik legfőbb akadálya a túlzott birtokfelosztás, mivel ez elégtelen gazdasági alapot nyújt a technikai és kulturális felemelkedésre és a román parasztot a mostani primitív életszínvonalon köti meg. Ezért szociális és nemzeti szempontból is megakadályozandónak tartja a közép- és nagybirtok további eldarabolását, a törpe- és kisbirtok öröklés útján való szét-töredezését és a további szétesés helyett, akár állami beavatkozással is, elő akarja segíteni a kisbirtoküzemek csoportosulását.

A német agrárszakértők az utóbbi állásponthoz csatlakoztak! A román mezőgazdaság elmaradottságának tárgyi okául a gépi felszerelés hiányosságát és a nem gazdaságos birtoknagyságot jelölték meg. Ez elsősorban okozója annak, hogy a román mezőgazdaság terméseredménye oly túlzottan alacsony. A legutóbbi statisztikai felvételek ugyanis azt szemléltetik, hogy 1939. évben a román mezőgazdasági üzemek 37 százalékának egyáltalán nem volt igavonó

állatja. Országos átlagban 18.5 hektár területre 4 igavonó állat esett csak holott az elfogadott számítások szerint 4 állat csak 11 hektár területre volna elegendő. Még siralmasabb a helyzet a mezőgazdasági gépek használata tekintetében. Ezek hiánya sokszorosán felülmúlja az állatokét, pziideig ezeken a hiányokon nem lehetett segíteni, mert Románia régi gazdasági és politikai szövetségesei nem voltak hajlandók tőkével sietni a román mezőgazdaság segítségére. Németország ezzel szemben érhetően segít a román mezőgazdaság tőkehiányán. Annyi mezőgazdasági gépet szállít és annyi tőkét bocsát a román mezőgazdaság rendelkezésére, amennyire csak szüksége van és amennyi a román agrárfejlődést akadályozó tényezők fokozatos leküzdésével gazdaságosnak mutatkozik. A jelenlegi birtokviszonyok ugyanis a legfőbb akadályai a román mezőgazdaság gépesítésének. A néhány hektáros parcellák még szövetkezeti szervezettség esetén sem alkalmasak modern gépi művelésre, gabona-tömegtermelésre és a román parasztság átlagos kultúrszínvonala olyan kezdetleges, hogy arra nem lehetne felépíteni hollandiai mintára szervezett kert-országot. Az átlagos román üzemnagyság nem bírja el önállóan az intenzív gazdálkodás mai követelményeinek megfelelő gépi felszereléseket, ezért csak faluközösségek szervezésével, vagy szövetkezeti alapon lehetne a mai román mezőgazdaság gépesítését megvalósítani. Idáig is hosszú út vezet.

A német-román gazdasági megállapodások a román mezőgazdaságot a legnagyobb szervezetlenség állapotában találták. Hiányzott a mezőgazdaság felső irányítása, tervszerű fejlesztése, nem voltak kiépítve azok az alsó szervek, amelyekre a mezőgazdasági szervezés és irányítás tervszerű lebonyolítása rábízható volna. A mezőgazdasági tervgazdálkodás gátló tényezője ismét csak a túlalacsonyra megszabott átlagos üzemnagyság. A néhány hektáros földtulajdonnal rendelkező román paraszt kizárólag csak házi szükséglete részére termel és termelését úgy minőségileg, mint mennyiségileg főleg csak táplálkozása és háztartási szükségletei szabják meg. Holott a termelés irányítását csak azoknál a mezőgazdasági üzemeknél lehet sikeresen keresztülvinni, amelyek már túljutottak a primitív naturálgazdálkodási fokon, nagyobbrészt piacra termelnek és az irányított piac szükségletein keresztül könnyebben hajlíthatók az állami tervgazdálkodás célkitűzései felé.

A román mezőgazdaság a német befolyás hatása alatt jelenleg a kísérletezés állapotában van. A mezőgazdaságban működő német tőkék rövidesen megmutatkozó hatásától, a fejlődés várható eredményeitől függ, hogy mi lesz a tervszerű fejlesztés jövőbeli iránya és módszere. Ezeknek a kísérletezéseknek az egész kelet európai agrárhelyzetre kiható jelentősége van, mert kétségtelen, hogy a román mezőgazdaság különleges adottságai mellett is igen sok hasonlóságot mutat a többi kelet európai agrárállam helyzetével. Az összes kelet európai agrárállamok a háború befejezése után majd az üzemek gépesítésének, a termelés nagyarányú fejlesztésének problémája előtt állanak. A kelet európai parasztság gazdasági és társadalmi problémái a megoldás küszöbére érkeztek. Az idő sürget, a háború után kísérletezésekre már nem lesz alkalom. Ezért nő túl a német-román gazdasági kísérlet jelentősége a romániai kereteken, mert utat jelez egész Délkelet-Európa parasztsága számára.

MAREK DÉNES